BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI
Odağında Tarih Boyunca Savaş

EDİTÖRLER
Metin Ünver-Mustafa Tanrıverdi

hiperyayın

İÇİNDEKİLER

APPROPRIATION OF GREEK AND ARMENIAN PROPERTY IN WORLD WAR I AND AFTER-A DIFFERENT PERSPECTIVE
Justin McCarthy
21

BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI'NIN BİR NEDENİ OLARAK BÜYÜK GÜÇ SORUMLU(SUZ)LUĞU
Caner Kur
39

İSPANYA VE I. DÜNYA SAVAŞI: SORUNLU BİR TARAFSIZLIK
María Jesús Horta
69

SAVAŞIN GÖRGÜ TANIKLARI: CİHAN HARBİ HATIRALARINDA ÇANAKKALE CEPHESİ TASVİRİ
Cemal Can Tarımcıoğlu
79

BİR HAFIZA MEKÂNI OLARAK ÇANAKKALE SAVAŞLARI
E. Zeynep Suda
89

BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI'NDA OSMANLI ORDUSUNDA EVLİ VE NİŞANLI ASKERLER
Semih Sefer
109

DÜNYA SAVAŞI'NDA OSMANLI ŞEHBENDERLERİNİN EVE DÖNMESİ
Mustafa Yeni
163

İSPANYOL BASININDA I. DÜNYA SAVAŞI'NIN KAYBEDEN TARAFI OLARAK OSMANLI İMPARATORLUĞU
Özlem Şenyıldız
195

MONDROS MÜTAREKESİ'NİN İMZALANMASININ İSTANBUL BASININDAKİ AKİSLERİ
Erkin Akan
209

MONDROS MÜTAREKESİ'NİN 19. MADDESİNİN UYGULANMA SÜRECİ: ALMAN VE AVUSTURYA-MACARİSTAN VATANDAŞLARININ ÜLKELERİNE GÖNDERİLMELERİ
Safa Furkan Karacakaya
233

KURTULUŞ SAVAŞINDA BALIKESİR BASININA GENEL BİR BAKIŞ
Mustafa Özsarı
271

DÖNEMİN GAZETELERİ IŞIĞINDA II. İNÖNÜ ZAFERİNDEN SONRA MİLLÎ MÜCADELE'YE YAPILAN YARDIMLAR
Sevim Güldürmez
287

İSTİKLAL HARBİNİN SONUNDA SUBAY HATIRALARI ÜZERİNE BAZI DEĞERLENDİRMELER (EVE DÖNEN ASKER İÇİN HAYAT KALDIĞI YERDEN DEVAM EDER)
Cezmi Eraslan
301

TURKISH CYPRIOT PERCEPTION OF THE TREATY OF LAUSANNE
Ayfer Yazkan Kubal
323

ALMAN KAYNAKLARINA GÖRE ALMANYA'NIN HERERO SÖMÜRGESİ VE SOYKIRIMI
Çiğdem Sürücü
333

SAVAŞ VE İSYAN ARASINDA ASKERİ DARBE
Murat Yiğit
363

AKBABA MİZAH DERGİSİ ETRAFINDA SOVYET TEHDİDİ VE SOĞUK SAVAŞ'A GİDEN YOL
Derya Kılıçkaya
377

OSMANLI DEVLETİ'NDE SAVAŞLARIN ARKEOLOJİYE ETKİLERİ
Burcu Kutlu Dilbaz
429

MISIR'IN İŞGALİ (1798-1801) KARŞISINDA OSMANLI İDARESİ VE TOPLUMU
Hüseyin Sarıkaya
453

ANADOLU'DAKİ ESKİÇAĞ DÖNEMİ SAVAŞ ALANLARINDAN BİRKAÇININ YERLERİ VE BURALARDA YAPILAN SAVAŞANLAR HAKKINDA DÜŞÜNCELER
Mustafa H. Sayar
483

ANADOLU'DAKİ ESKİÇAĞ DÖNEMİ SAVAŞ ALANLARINDAN BİRKAÇININ YERLERİ VE BURALARDA YAPILAN SAVAŞANLAR HAKKINDA DÜŞÜNCELER

Mustafa H. Sayar*

İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi tarafından düzenlenen Birinci Dünya Savaşının Yüzüncü Yılında Savaş ve Toplum "Eve Dönen Asker" başlıklı toplantının eve dönen askerler kısmına eskiçağda en uygun olan öykü hiç şüphesiz M.Ö. 401 son yılında Batı Anadolu'daki şehir devletlerinden Pers Prensi Kuroş tarafından devşirildikten sonra Kuroş'un ağabeyi Pers kralı II. Artaxerxes ile savaşmak üzere yola çıkan paralı askerlerin Babil'in kuzeyinde Fırat kıyısındaki Kunaxa mevkiinde yapılan meydan savaşı sonrasında onları buraya getiren Kuroş'un savaş alanında ölmesi üzerine evlerine geri dönüş için katettikleri yol ve bu yolda yaşadıklarıdır. Bu olay askerlerin başında bulunan Atina'lı asker ve tarihçi olan Xenophon tarafından *Anabasis* adıyla yedi kitapta kaleme alınmış ve dilimize *Onbinlerin Ricadı* başlığıyla çevrilmiştir. Eserde Xenophon beraberindeki çeşitli şehir devletlerine mensup paralı askerler ile nasıl Babil'den kuzeye çıkıp Karadeniz'e ulaştığını ve buradan kıyı boyunca batıya ilerleyip İstanbul Boğazı üzerinden Trakya'ya geçip oradan da Marmara denizinin güney sahili üzerinden Ege Denizine ulaşarak M.Ö. 399 yılında evlerine dönmelerini anlatılmaktadır. Yıllarca süren bu uzun yürüyüş sırasında geçilen bölgelerdeki insanlar, coğrafya, bitki örtüsü, yerel halkların örf ve adetleri hakkında ayrıntılı bilgi verilmektedir. [1]

Bu makalede Anadolu yarımadası üzerinde M.Ö. 5. yüzyılın ilk çeyreğinden M. S. 4. yüzyılın başına kadar yapılmış olan kara ve deniz muharebelerinden bazı örnekler coğrafi konumları ile eskiçağ

* İstanbul Üniversitesi (mhsayar@gmail.com)

1 Nussbaum 1967; Stronk 1995; Lendle 1995; Lane Fox 2004; Lee 2007; Flower 2012; Rood 2014; Marincola 2016.

kaynaklarının verdikleri bilgiler kapsamında ana hatlarıyla kronolojik sırayla sunulmaktadır.

Mykale (Dilek Yarımadası) (M.Ö. 479)

Batı Anadolu sahilinde uzanan Dilek yarımadası eskiçağda Mykale adıyla bilinmekteydi[2]. Bu yarımada ile Samos (=Sisam) adası arasında Pers donanmasına mensup askerler ile Anadolu sahilindeki şehir devletlerinin askerleri arasında M.Ö. 479 yılında meydana gelen çatışmada bölgedeki şehir devletlerinin de desteklediği Sparta şehir devletinin kralı Leutychides ve Atinalı komutan Ksanthippos karaya çekilmiş olan Pers donanmasına ait gemileri orada bulunan mürettebatlarıyla birlikte imha ettiler. (Herodot IX 90) Persler sayıca daha üstün olmalarına rağmen gemilerini korumak için karaya çekmişlerdi. Pers kara ordusu da gemilerin yakınında mevzilenmişti. Sparta kralı Leotychidas Pers karargahına yaklaşarak sahildeki şehir devletlerinin pusuda bekleyen askerlerine önceden kararlaştırılan işareti verdi. Sparta donanmasının askerlerinin karaya çıkışına herhangi bir direniş gösterilmedi ancak sonra Persler büyük bir güçle karşı koymaya çalıştılarsa da başlarındaki komutanlarının öldürülmesi üzerine tüm savaşma azimlerini kaybettiler. Pers ordusu ve gemileri yok edilince tüm batı Anadolu sahilindeki Pers taraftarı yerel yöneticiler görevlerinden uzaklaştırıldılar. Çanakkale Boğazında Perslerin elinde bulunan Sestos şehrindeki garnizon da tüm kış boyunca direnmesine rağmen sonunda açlık nedeniyle teslim oldu ve garnison komutan Artayktes şehirden çıkarak kaçmak istrken yakalanarak idam edildi ve askerlerinden kaçmayı başaranlarda bölgedeki Traklar tarafından öldürüldüler. (Herodot IX 102. 2-4).

Aıgospotamoı (Keçidereleri); Gelibolu Yarımadası (M.Ö. 405)

Aigospotamoi bugün de aynı anlama gelen Keçideresi köyünün bulunduğu ve büyük ölçüde dolmuş bulunan yerde, Çanakkale Boğazında Gelibolu ile Eceabat arasındaki sahilde bulunmaktaydı. [3] Mykale savaşından yaklaşık 75 yıl sonra Atinalılar 405 yılında Çanakkale boğazından hububat nakliyatını güvence altına almak için donanmalarını buraya yolladılar.

2 Lohmann 2012, 33-38; Lohmann 2014; Lohmann 2017.
3 Strauss 1983, 24-35.

Atina'dan sürgüne yollanmış olan Alkibiades donanmayı uyarmak ve onlara daha güvenli olan Sestos limanında demirlemeyi önermek üzere yaklaştığında sözlerine itibar edilmedi ve donanma daha kuzeydeki Aigospotamoi körfezinden taze su almak üzere kıyıya yanaştı. Buradan karşı kıyıda Lampsakos (= Lapseki) önlerinde demirlemiş olan ve o sırada savaş halinde bulundukları Sparta donanmasını gözleyebilmekte ve eğer mümkün olursa onların üzerlerine saldırmalarını kışkırtma fırsatı aramaktaydılar. Sparta donanmasının komutanı Lysandros ise birkaç gün hareket etmeden bekledi. Bu bekleyiş sırasında Atinalıların dikkati dağıldı ve gemilerdeki kürekçiler karaya çıkarak yiyecek aramaya başladılar. Bunu gören Lysandros Gelibolu yarımadası sahiline bir birlik göndererek karaya çıkan Atinalıları kuşattı. Aniden Lampsakos'tan Aigospotamoi sahiline doğru hareket eden Lysandros'un gemilerini çok geç farkeden Atina gemilerinin mürettebatı karadan gemilerine dönemediler. Yarı yarıya boş olan gemiler Spartalılar tarafından kolayca ele geçirildiler. 3000 Atinalı Spartalılara sahilde esir düştü. Sparta donanmasının sayısı 200'e çıktı. 180 Atina gemisinden sadece 9'u savaş bölgesinden kaçabildi. Kaçarken de Lampsakos yakınındaki yedek yelkenlerin bulunduğu depoyu basıp yelkenleri alarak gemilerinin takip edilmesini önledi. Kendisi de bu ağır yenilgiden sonra Atina'ya dönme cesareti gösteremeyip Kıbrıs'a kaçtı.

Bu önemli başarısından sonra Lysandros hukuk ve harp tarihinde ilk kez bir savaş suçları mahkemesi kurdurarak Atinalıların o dönemin devletler hukuku çerçevesinde insanlığa karşı işledikleri suçları yargılamaya başladı. Özellikle Atinalıların savaş esirlerinin sağ ellerini kesmelerinin ya da sağ ellerinin başparmağını koparmalarının cezalandırılması gerektiğini belirterek esir alınan Atinalıların komutanı Philokles'i boğazını keserek öldürdü. Milet'li korsan zafer haberini Sparta'ya ulaştırırken elde edilen ganimetleri Sparta'ya götüren Gylippos ismindeki komutan ganimetlerin bir kısmını çalıp kaçmış ve Sparta'da bu yüzden gıyabında ölüme mahkum edilmişti.

Lysandros Aigospotamoi başarısının hemen ardından Atina'nın limanı Pire'yi kuşatıp Atina'nın denizle bağlantısını kesti ve aç kalan şehir 404 yılında kayıtsız şartsız teslim oldu.

Granikos Savaşı (M.Ö. 334)

Granikos bugünkü Biga çayının eskiçağdaki adı olup, M.Ö. 334 yılı Mayıs ayında Çanakkale Boğazını Lapseki ile Nara Burnu arasındaki bölgeden geçerek Anadolu'ya ayak basan Makedonya kralı III. Alexandros'un (İskender) Ahamenid hanedanı yönetimindeki Pers krallığına karşı kazandığı ilk meydan savaşının yapıldığı yerdir.[4] Bu savaşta İskender'in Perslerden birlikte öç alma vaadiyle harekete geçirdiği şehir devletlerinden sadece Teselya'lı süvariler Makedonya ordusuna dikkate değer düzeyde katkıda bulunabilmişlerdi. Anadolu'ya ayak basar basmaz önce sembolik bir ziyaret yaparak siyasi ve ekonomik mesajlar verme amacıyla Troia'ya gitmiş ve orada Troia savaşının masalsı kahramanlarına kurbanlar sunduktan sonra bulunduğu yere doğru yaklaşmakta olan Manyas gölü kıyısındaki Daskyleion'dan batıya doğru ilerleyen Pers satrapının ordusuna doğru harekete geçer. [5] (Arrian, Anabasis I.13.2-7; 14, 4-5; Diodoros XVII19.2-3) Yaklaşık 20 m genişliğindeki Granikos çayı kıyısında Pers süvarileri konuşlanmıştı ancak uzun mızraklı Makedonya piyadesi karşısında herhangi bir şansları yoktu. İskender ağır silahlı piyadeyi hafif silahlı süvarilerle kanatlardan Pers ordusunun her iki kanadına taaruz etme emrini verdi. Böylece Pers süvarileri ikiye ayrılarak dağılmak zorunda kalacaklardı. İskender doğrudan Perslerin en kalabalık olduğu bölgeye yanındaki süvarilerle taaruza geçerek Pers ordusunun komutasına ulaşmak istedi. Ancak başındaki beyaz miğferin her taraftan görünmesi onu hedef yapıyordu. Arkadaşı Kleitos bu taaruz sırasında onu mutlak bir ölümden kılpayı kurtarabildi. Makedonyalılar Pers ordusnun merkezini dağıtarak hayatta kalan 2000 askeri esir aldılar. Sadece Pers ordusuna paralı asker olarak hizmet eden Thebai şehri vatandaşlarını serbest bıraktılar. İskender savaş meydanında hayatlarını kaybeden Pers ordusuna mensup askerleri defnettirdi.[6] Yaralananlarla şahsen ilgilendi. Savaş meydanında Pers satrapına danışmanlık yapan Rodos'lu Memnon kaçarak Batı Anadolu'daki Halikarnassos şehrine sığındı. Pers büyük kralı III. Dareios Anadolu'daki Pers birliklerinin komutasını Memnon'a verdi.

4 Badian 1977, 277-293; Foss 1977, 493-502; Hammond 1980, 73-88.
5 Bosworth 1980, 107-109.
6 Seibert 1985, 30-32.

İskender iç bölgelere ilerlemektense kıyı boyunca ilerlemeyi tercih etti. Böylece denizdeki güçlü Pers donanmasının kıyıya yanaşmasını önleyecekti. Kıyıdan uzakta bulunan Sardes şehri Anadolu'daki Pers yönetim merkezi olduğundan İskender buraya ilerledi. Herhangi bir direnç göstermeyen şehrin garnizon komutanı İskender'e şehri savaşmadan teslim etti.

İssos Savaşı (M.Ö. 333)

İssos bugün Hatay'ın Dörtyol ilçesi ile İskenderun ilçeleri arasındaki bölgede yer almaktaydı.[7] 333 yılı Kasım ayında yapılan meydan savaşında İskender III. Dareios ile doğrudan karşılaştı. Savaş başlamadan önce İskender komutanlarından Parmenion'u göndererek Amanos dağlarındaki geçitleri Perslere kapatmalarını istedi. İskender İssos ovasından geçerek güneye ilerledi ve bu bölgede Pers ordusuyla karşılaşmayı umuyordu. (Arrian, Anabasis II 5. 5, 9) Dareios ise Makedonya ordusunu denize doğru yaklaşan dağların bulunduğu dar ovada sıkıştırarak imha etmek istiyordu.[8] Ancak Dareios bunu hazırlarken büyük bir Pers ordusuyla hareket halinde olduğundan bu ordunun da iaşesini düşünerek Islahiye ovasından ilerleyerek İssos ovasına ulaştığında Makedonya ordusunun artçılarının bölgede bulunduğu haberini aldı ve derhal düşmanını takibe başladı. İskender ise Dareios'un arkasından geldiğini haber alır almaz ordusunu kuzeye döndürerek sağında Amanos dağ silsilesi ve solunda İskenderun Körfezi sahili olmak üzere Dareios'un karşısında yer aldı. (Polybios XII 17. 4) Bu dar ovada sayıca kalabalık olan Pers ordusunun safları sıkışarak İskender'in sayıca az ama hareketli ordusu karşısında manevra kabiliyetini kaybederek sıkışıp çok zor durumda kaldı. İskender süvari birliklerini sağ tarafta konuşlandırdı. Ortada ağır silahlı Makedonya ordusu vardı. Sol kanatta deniz kenarında Parmenion'un komuta ettiği piyade ve süvari birlikleri taaruza geçti.[9] Makedonya piyadesi düşman saflarını sıkıştırıp süvari birliklerine Pers ordusunun merkezine saldırma imkanı yarattı. Dareios kuvvetli süvariyi sağa denize doğru konuşlandırdı. Önlerinde uzanan Dörtyol ovası süvari taaruzu için çok uygundu. Cephenin orta kesiminde şehir devletlerinden gelip Pers büyük kralının emrine girmiş

7 Janke 1910, 137-177.
8 Bosworth 2008[7], 806-808.
9 Engels 1978, 42-53.

ağır silahlı paralı askerler konuşlanmıştı. Sol tarafta her zaman olduğu gibi hafif silahlı piyade yer almaktaydı. Dareios ise cephe gerisinden durumu izlemekteydi.

İskender'in taaruz emri vermesiyle birlikte Pers cephesine açılma neydana geldi. Bu çok cesur ileri hareket süvarilerin başarıyla saldırmalarını sağladı. Pers piyadesi geri çekildi ancak büyük direnç gösterdi. İskender Dareios'a yaklaşacak kadar ilerleyebildi. Dareios ise bulunduğu yerde tehlike içinde olduğunu görünce hemen kaçmaya başladı. İskender'in ağır silahlı piyadeleri hızla akan Pinaros çayını geçerek karşı kıyıya çıkınca burada paralı askerler tarafından saldırıya uğradılar ve ağır kayıplar verdiler. Pers süvarileri deniz kenarında İskender'in müttefiki olan Teselyalı süvarilere ağır kayıplar verdirdiler. İskender'in süvarisi yarım ay biçimindeki saldırı düzeniyle kritik bir anda İskender'in kurtarıcısı oldu. İskender hemen Pers ordusnun merkezine saldırdı. Kralın savaş alanından kaçmasıyla birlikte Pers birlikleri savaşma azimlerini kaybettiler. Kazanabilecekleri bir muharebeyi yarıda bırakarak yardımcı birlikleriyle savaş alanından çekilerek zaferi İskender'e bıraktılar. Dareios ele geçirilemedi ama İskender geri çekilen Pers birliklerine saldırarak hepsini imha etti. Makedonyalı komutan Parmenion ise Damaskos = Şam'a kadar ilerledi. İskender savaş meydanında Dareios'un annesi, eşi ve bir oğlu ile iki kızının bulunduğu çadıra ulaştı. Aynı yerde ayrıca İskender'in daha sonra evleneceği kadınlardan biri olan Barsine'nin de aralarında bulunduğu Pers soylularıyla karşılaştı. Burada Dareios'un giysileri kalkanı ve oku ile yayı ve arabası da ele geçti. 3000 talent tutarında nakit para bulunduğunu Arrian, İskender'in Anabasis'inde yazar. Ayrıca Damaskos'taki kraliyet kasası da ele geçti. İskender bu parayla askerlere olan borçlarını ödedi ve ordusunun iaşesi ni altı ay boyunca bu paradan karşıladı.

Bu zafer İskender'in Pers krallığının batısını ele geçirmesini sağladı. Yer yer Pers direnişi ile karşılaştı. İssos zaferi İskender'e Asya'nı n yolunu açmış ve Makedonya'da büyük saygınlık kazanmasını sağlamıştı. Dareios ailesini serbest bırakması karşılığında Halys = Kızılırmak yayına kadar uzanan toprakları İskender'e bırakmayı ve onunla bir ortaklık oluşturmayı önerdi. İskender bu öneriyi reddetti.

İssos savaşının yapıldığı yerde yaklaşık 527 yıl sonra M. S. 194 yılında bu kez Roma imparatorluğunu tek başına yönetmek için mücadele eden iki eyalet valisi olan Septimius Severus ile Pescennius Niger'in orduları karşılaşmış ve zaferi Severus'un askerleri kazanınca Septimius Severus Roma imparatorluğunu tek başına yönetmeye başlamıştır. [10] Bu savaşın M.Ö. 333 yılında yapılan İssos savaşıyla aynı yerde gerçekleşmesi Amanos dağları ile İskenderun Körfezi arasındaki İssos = Dörtyol ovasının stratejik önemini ortaya koymaktadır.

İpsos Savaşı (M.Ö. 301)

Afyon'un 11 km kuzeyinde Akarçay vadisinde bulunan ve yakın zamana kadar eskiçağdaki yer adı olan İpsos'tan türetilmiş Sipsin'de yer alan savaş meydanı bugün Çayırbağ adıyla bilinmektedir. M.Ö. 301 yılında İskenderin 323'te ölmesi sonrasında yapılan görev dağılımı sırasında 306 yılına kadar Makedonya kraliyet hanedanının mensupları tamamen ortadan kalkmıştı. Asya topraklarının en üst yöneticisi olan Antigonos Monophtalmos İskender'in kurduğu devletin aynı şekilde devam etmesinden yanaydı ve elindeki gücü kimseyle paylaşmak istemiyordu. Özellikle oğlu Demetrios'un, Mısır'da yeni bir devlet kurmuş olan İskender generallerinden Ptolemaios'a karşı Kıbrıs'ta zafer kazanması kendisini kral ilan etme cesaretini verdi. Buna karşılık olarak Kassandros, Seleukos ve Lysimakhos ta kendilerini kral ilan ederek onun krallığını tanımadıklarını ilan etmiş oldular. Ancak tüm İskender krallığını tek bir devlet olarak yönetme fikri sadece Antigonos'un hedefiydi. Diğer generallerin böyle bir fikri yoktu ve bu nedenle Antigonos onlar için büyük bir tehdit oluşturmaktaydı. Lysimakhos kuzeybatı Anadolu ve Trakya'yı denetim altında tutmaktaydı. 302 yılında Antigonos'un büyük bir orduyla üzerine geldiğini haber alınca Anadolu yarımadasında çeşitli manevralar yaparak zaman kazandı ve kış gelince Herakleia =Karadeniz Ereğlisine çekildi. Antigonos ta Batı Anadolu'da kışı geçirdikten sonra 301 yılı yaz başında Asya'da ve Yakın Doğuda önemli askeri başarılar kazanan Seleukos'un üzerine geldiğini öğrenince onu Batı Anadolu içlerinde karşılamak üzere harekete geçti. Aynı sırada Lysimakhos ta Herakleia = Karadeniz Ereğlisinden yola çıkıp batı Anadolu'ya ilerledi. Lysimakhos 301 yılı yazında Antigonos'un bulunduğu Batı Anadolu'ya

10 Campbell 2002, 60; Erdcamp 2010, 263.

doğru harekete geçtiler. Seleukos ve Lysimakhos bir tarafta, Antigonos ve oğlu Demetrios diğer tarafta beraberlerineki askeri birliklerle eskiçağın en güçlü dört ordusuyla İpsos'a gelmişlerdi. Her iki tarafta ordularının iki kanadında süvari birliklerini konuşlandırmışlardı. Antigonos elinde biraz daha az sayıdaki fili ağır silahlı piyadenin önüne yerleştirdi. Antigonos karşı tarafın savaş arabaları cepheye gelene kadar filleri kullanmak istiyordu. Ancak filler etkili olamadılar. Karşı taraf ise fillerini ağır silahlı piyadenin arkasında konuşlandırarak yedekte tutmaktaydılar. Seleukos yaşça daha küçük olmasına rağmen beraberinde getirdiği kuvvetler daha fazla olduğundan Lysimakhos'un birlikleriyle birlikte ortak komuta Seleukos'taydı. Suvari birliklerinin komutasını da Seleukos oğlu Antiochos'a vermişti. Karşılarındaki sekesen yaşının üzerinde olan Antigonos II. Filip'in yanında öğrendiği tüm savaş taktiklerini uygulamak üzere piyadenin komutasını üstlenmişti. Oğlu Demetrios ise süvari birliklerine komuta etmekteydi. Antigonos yaşından dolayı ağır zırhlı teçhizat kullanmak istememişti. Muharebenin başlangıcında Demetrios ve Antiochos berbirlerinin üzerlerine komutalarındaki süvari birlikleriyle saldırdılar. Bu sırada Demetrios gerçi Antiochos'u geri püskürtmeyi başardı ama babasına destek verebileceği konumdan uzaklaşmış oldu. (Plutarkhos, Demetrios) Antigonos'un ağır zırhlı piyade birlikleri Seleukos'un birlikleri tarafından baskı altına alındılar. Seleukos yedekte tuttuğu 400 fili de muharebe alanına sürüp Antigonos'un etrafını çevirdi. Böylece Antigonos'un etrafında fillerden bir duvar oluştu ve Antigonos'un oğlu Demetrios ile irtibatı kesilmiş oldu. Demetrios hatasını anladığında artık çok geçti. Babasını kurtamak için bu duvarın etrafını dolaşması gerekliydi. Antigonos'un saflarında savaşan askerler durumlarının ne kadar kötü olduğunun farkına vardıklarında derhal saf değiştirip karşı tarafın saflarına geçtiler. Antigonos halen savaşın kendisi için zaferle sonuçlanacağını sanarak oğlunun yanına gelmesini beklemekteydi. Demetrios fillerin oluşturduğu engelin etrafından dolaşıp babasının yanına gelene kadar Antigonos okçular tarafından vurularak öldürüldü. Onun ölümü üzerine ordusunun bir kısmı kaçtı ve bir kısmı da karşı tarafa geçti. Sadece ona sadık olan Makedonya'lı bir asker yanında kaldı ve onu kalkanıyla korudu. Demetrios babasının yanına ulaştığında onun ölmüş olduğunu gördü ve onu alarak Ephesos'a götürdü. Bazı araştırmacılara göre Demetrios babasını Ephesos yakınında

bulunan Belevi anıtına defnetmişti. Bazı araştırmacılar ise Antigonos'un Demetrios'tan başka savaşı kazanan Lysimakhos ve Seleukos tarafından krala yakışır büyük bir törenle defnedildiği kanısındadır. Asya'daki topraklarından Suriye ve Finike bölgelerini Seleukos aldı. Lysimakhos ise Batı Anadoluyu ve sahildeki şehir devletlerini egemenlik alanına dahil etti. Pleistarkhos ise Karia ve Kilikia bölgelerini aldı. Böylece İskender'in eskiçağ dünyasını tek bir devlet halinde toplama düşüncesi de ortadan kalkmış oldu.

Kurupedıon Savaşı (M.Ö. 281)

Seleukos ve Lysimachos 301 yılındaki İpsos savaşından kısa bir süre sonra Anadolu topraklarının yönetimi konusunda oluşan görüş ayrılıkları nedeniyle savaşa tutuşacak duruma geldiler.[11] Lysimachos bu aşamada Suriye sahilinin denetimini ele geçirmek için Seleukos ile savaşan Ptolemaios ile müttefik oldu. Seleukos ise Antigonos'un oğlu Demetrios ile ortaklık kurdu. Seleukos neredeyse Asya topraklarının tamamının hakimiydi. Başşehri önce Babil iken İpsos'tan sonra başşehrini Suriye'ye taşıdı. Lysimakhos Doğu Akdeniz'de en geniş alanı egemenliği altına almıştı ve bu nedenle Seleukos tarafından şüpheyle izlenmekteydi. Lysimakhos'un aile fertleri arasında oluşan anlaşmazlık büyük huzursuzluk yarattı. 287/286 yılında Lysimakhos'un Gelibolu yarımadasında Boolayır'da bulunan başşehri Lysimakheia büyük bir depremle ağır hasara uğradı. Bunu kötü bir işaret olarak yorumlayan Lysimakhos ikinci eşi ve kral Ptolemaios'un kızı II. Arsinoe'nin onu oğlu Agathokles'in kendisine ihanet ettiğine inandırdı. 283/282 yılında bu iftira üzerine Agathokles idam edildi. Agathokles'in taraftarları Seleukos'a sığındılar. Seleukos beklediği fırsatın ayağına geldiğni düşünerek derhal savaş hazırlıklarına başladı. Aynı günlerde Mısır'daki I. Ptolemaios'un da ölmesiyle Lysimakhos en önemli müttefiğinden yardım alamayacak duruma düşmüştü. 282 yılında Anadolu'ya ilerleyen Seleukos daha önce Lysimakhos'un müttefiği olan Bergama'lı Philetairos'un yanına gelmesiyle önemli bir güç elde etmişti. Seleukos hızla hareket ederek batı Anadolu'daki en önemli şehirlerden biri olan Sardes'i ele geçirdi ve şehrin yakınlarında bulunan Kyros ovasında Lysimakhos'un ordusuyla savaşa tutuştu. Lysimakhos savaş meydanında Karadeniz Ereğli = Herakleia

11 Lund 1992, 199-206.

kökenli bir asker tarafından öldürüldü. Böylece İskender'in doğu seferine katılmış olan generallerden sadece Seleukos hayatta kalmış oldu. Seleukos artık Trakya, Makedonya ve Anadolu'yu elinde tutmasına rağmen Asya'daki geniş topraklarıyla idari olarak birleştirmeyi öngörmemekteydi. Lysimakhos Asya'daki topraklarının yönetimini oğlu Antiochos'a bıraktı ve ellibeş yıl evvel ayrıldığı vatanına dönmek üzere Gelibolu yarımadasına geçip Lysimakhos'un başşehri Lysimakheia yakınlarına ulaştığında bir suikast sonucu öldürüldü. Onun ölümüyle birlilte İskender'in doğu seferine katılan tüm generaller tarih sahnesinden çekilmiş oldular.

Magnesia (Manisa) Savaşı (M.Ö. 189)

Kurupedion savaşından yaklaşık 90 yıl sonra Kurupedion'a çok yakın bir bölgede bulunan Magnesia (=Manisa) ovasında Roma devletinin lejyonları ve Roma'nın müttefikleri olan Bergama ve Rodos orduları Scipio kardeşler adlarındaki iki Romalının komutasında Seleukos kralı III. Antiokhos'un komutasındaki orduyla karşılaştılar.[12] Yapılan savaşta Roma ve müttefikleri Antiokhos'un ağır zırhli piyadesini, suvarisini ve fillerini dağıtarak onu ağır bir yenilgiye uğrattılar. Bu savaş 197 yılında Teselya'da Roma ordusu ile Makedonya ordusu arasında yapılan ve Romalıların zaferiyle sonuçlanan savaştan sonra ikinci kez eskiçağda doğu ve batı orduları arasındaki muharebe taktiği anlayışındaki ve uygulamasındaki farkların ortaya çıktığı muharebedir. (Diodoros XIX 113 XX 113-114 XXXIII 42) Makedonya ordusunun ağır zırhlı piyadesi ve uzun mızraklı süvarisinin savaş taktikleri ikinci kez Roma'nın piyade düzeni karşısında başarılı olamamıştır. (Polybios V 79-85). Antiokhos'un bizzat komuta ettiği sağ kanattaki taaruz sayesinde karşılarındaki Roma lejyonu ve süvari birliği dağıtılmış ve Romalıların karargahlarına doğru geri çekilmeye zorlanmışlardır. (Livius XXXVII 37-44). Ancak Romalılar kısa sürede tekerleklerine kesici metal parçalar takılı Makedonya savaş arabalarını geri püskürterek bunların kendi atlı birliklerine yönelip zarar vermesine sebep oldular. (Appian, Syria 30-36). Seleukos ordusundaki filler ve ağır silahlı piyade birlikleri uzaktan atılan kargılar, mızraklar ve sapan taşları atışlarıyla büyük ölçüde zarar uğratıldılar. Bu kritik aşamada Antiokhos kendi saflarının ortasında uzaktan yapılan atışlarla giderek direncini yitiren ordusunu toparlamak

12 Hirt 2007, 215-237.

için yardıma gitmek yerine sağ kanatta ağır kayıplar veren Romalıları karargahlarına kadar kovalamaya çalıştı. Bu hatanın sonucunda Romalılar karargahlarında tekrar birleşerek Antiokhos'un ordusuna karşı taaruza geçtiler. Antiokhos'un zırhlı piyadesi ağır ateş altında kaldığından dağıldı. Ordunun panik halinde dağılmasıyla ürken filler Antiokhos'un birçok askerini çiğnediler. Antiokhos'un bazı birlikleri kendi karargahlarına geri çekilip burayı savunmayı kısa bir süre başardılarsa da sonuçta Romalıların oraya ulaşmasını ve karargahı imha etmesini önleyemediler. Bu yenilgi Seleukos krallığı için sonun başlangıcı idi. III. Antiokhos'un ağır savaş tazminatı ödemek zorunda kaldığı 188 yılında yapılan Apameia anlaşması aynı zamanda Toroslara kadar uzanan Anadolu topraklarından Selekos krallığının çekilmesini öngörmekteydi.

Karrhai (Harran) Savaşı (M.Ö. 53)

M.Ö. 1. yüzyıl ortalarına doğru Roma devletini o dönemde yöneten üç güçlü adamdan biri olan Crassus Roma'yı birlikte yönettiği diğer iki politikacı ve asker olan Gaius Iulius Caesar ve Gnaeus Pompeius Magnus'un İtalya dışında elde ettikleri başarılara benzer bir başarı peşindeydi. Böylece Caesar ve Pompeius ile siyaset alanında rekabet edebilmesinin mümkün olabileceğini düşünmekteydi. Çünkü hem Caesar ve hem de Pompeius İtalya dışında Roma egemenlik alanında olmayan bölgelerde Roma'ya yeni topraklar kazandırmış ve buralarda yeni Roma eyaletleri kurmuşlardı.

Doğuda bugünkü İran ve Irak coğrafyasında M.Ö. 3. yüzyılın ortalarında kral Arsakes tarafından kurulan ve onun adını taşıyan hanedan tarafından yönetilen Parth krallığı M.Ö. 1. yüzyılın ortalarındaki zengin ve güçlü konumuyla Crassus'un düşüncesine göre Caesar ve Pompeius'un başarıları düzeyinde başarılar elde edebilmesine imkan verecek nitelikteydi. Roma'yı doğuda tehdit eden bu büyük krallığın üzerine yapmayı planladığı sefer için M.Ö. 55 yılında 7 lejyon ile İtalya'dan yola çıktı. Bu orduya Gallia (=Fransa) bölgesinden 1000 suvari destek vermekteydi.

Crassus ordusunu Anadolu yarımadasından geçirerek Fırat nehrine ulaştı ve Zeugma'da karşı kıyıya geçtikten sonra bazı yerleşmeler savaşmadan teslim oldu. Kışı Pompeius tarafından M.Ö. 64 yılında kurulmuş olan Suriye eyaletinde geçiren Crassus burada Parth kralının elçilerini kabul

etti. Elçiler bu seferin Crassus'un şahsi hedeflerine yönelik bir yağmalama seferi mi yoksa Roma halkı tarafından Parth krallığına açılmış bir savaş mı olduğunu öğrenmek istiyorlardı. Crassus elçilere orada savaş ilanı için bulunduğunu bildirdi.

Mayıs ayında Fırat nehrini tekrar Zeugma'da geçen Crassus kendisine kasıtlı olarak yanlış yol gösteren yerli rehberler tarafından Bağdat'ın 30 km kadar güneyindeki Seleukeia şehrine yönlendirdiler.[13] Parth kralı II. Orodes ise Kafkas bölgesine ilerleyip oradaki Roma dostu halkların Roma ile birlikte hareket etmelerini önlemeyi hedefledi. Parthların güneydeki birliklerinin komutanı Surenas ise Crassus'un fazla derinliği olmayan bir hat şeklinde elindeki 28.000 lejyon askerini dizdiğini haber alınca hemen harekete geçti. Crassus'un birliklerine Gallia'dan gelen 1000 suvariden başka 3000 Roma ve 6000 Arap atlı savaşçısı eşlik etmekteydi. Ayrıca 4000 hafif piyade de destek vermekteydi. Ancak Crassus karşısında atlı okçular ve zırhlı süvarilerden oluşan yaklaşık 11.000 kişilik bir Parth ordusunun üzerine geldiğini görünce ordusunu kare düzenine getirerek savaş alanına sürdü. Parth ordusunun görüş mesafesine girmesiyle birlikte Parthların ne kadar iyi savaştıklarını bilen Arap atlıları savaş alanını terketmişlerdi. Romalıların kıyafetleri ve teçhizatları zırhlı Parth süvarisi karşısında çok zayıf kalmaktaydı. Parthlar yaklaşık 120 metre mesafeden kare biçiminde dizilmiş Roma askerlerine ok atarak saldırdılar. Crassus karşı saldırı emri verdi fakat saldırıya geçenler Parthların ok yağmuru altında geri çekildiler. Romalıların çok azında ok ve yay bulunmaktaydı. Crassus'un oğlu Publius Parth süvarilerini takip etmeye başlayarak tuzağa düştü. Parth süvarileri onları ordunun diğer bölümünden uzaklaştırdıktan sonra geri dönerek üstlerine saldırdı. Kıskaça alınan Roma piyadesinin 500 askeri öldürüldü. Ölenlerin arasında Crassus'un oğlu Publius ta vardı. Bu askerlerden hayatta kalan 500'ü Parthlar tarafından esir alınarak götürüldü. Parthlar zırhlı süvarileriyle Roma ordusunun kalan kısmına saldırdılar ve burada sert bir direnişle karşılaştılar. Gecenin karanlığında savaşmaya devam edemeyen Parthlar yaklaşık onbeş kilometre geri çekildiler. Romalıların 300 suvarisi Urfa'nın = Edessa, Harran=Karrhai ilçesi yakınlarına kadar geldiler. Karrhai'da durmak yerine Zeugma'ya doğru çekildiler. Crassus

13 Tucci 1992; Sampson 2008.

ise Karrhai'daki Roma garnizonuna sığındı. Parthlar ertesi gün Karrhai'ı kuşattılar. Crassus gece karanlığından yararlanarak kuzeye doğru kaçmak istedi. Ancak rehberlerinin onu tekrar kasıtlı olarak yanlış yöne götürmesiyle bir daire çizerek Karrhai'a doğru geri dönmek isterken bir şehre yakın bir bölgedeki bataklıkta yanındaki 1500 askerle Parthlar tarafından çevrildi. Ancak ona güvenlerini tamamen kaybeden askerleri Parth komutanı Surenas'ın ateşkes görüşmesi yapma önerisini kabul etmesini istediler. Crassus görüşme yapmak üzere yanındakilerle birlikte Parthlarla buluşmaya gitti. Buluşma yerinde Parthlar tarafından çıkarılan kavga sırasında Crassus ve yanındakiler öldürüldüler. Roma kaynaklarına göre 20.000 Romalı asker Karrhai civarındaki çatışmalarda Parthlar tarafından öldürüldü ve 10.000 asker esir alındı. Crassus'un ordusundan hayatta kalan askerlere komuta eden Cassius ismindeki subay, Antiokheia'yı (= Antakya) ele geçirmek üzere saldıran Parthlara pusu kurup onlara büyük zarar vermeyi başardı. Tamamen Crassus'un kişisel ün kazanmasına yönelik bu savaş Roma ordusuna büyük kayıplara mal olmuş, birçok lejyon sancağı Parthların eline geçmiş ve bunlar ancak M.Ö. 1. yüzyılın son yıllarına doğru Parth krallığı ile yapılan diplomatik görüşmeler sonucunda geri alınabilmiştir. M.Ö. 48 yılında İskenderiye'de öldürülen Roma'lı general ve devlet adamı Pompeius'un M.Ö. 64 yılında Roma devletinin doğu sınırı olarak önerdiği Fırat sınırı ile Kafkaslar bölgesindeki Roma ve Parth devletleri arasındaki denge Crassus'un M.Ö. 53 yılındaki yenilgisiyle Parthlar lehine değiştirmişti.

Zela (Zile/Tokat) Savaşı (M.Ö. 47)

Tokat'ın Zile ilçesinde yer alan Zela'da 21 Roma'lı dictator Gaius Iulius Caesar ve Kırım'da kurulmuş olan Bosporos Krallığının başındaki II. Farnakes arasında yapılan savaş Romalıların zaferiyle sonuçlandı. M.Ö. 1. yüzyılın ilk yarısında Anadolu'nun batısında ve kuzeyinde Roma egemenliğine ağır darbeler vuran, ancak daha sonra yenilerek Kırım'a kaçmak zorunda kalan kral VI. Mithridates'in oğlu olan II. Farnakes babasının Anadolu yarımadasının kuzeyindeki topraklarını yeniden elde etmek istiyordu. M.Ö. 48 yılında Nikopolis (=Şebinkarahisar/Giresun) yakınlarında Romalıları yendikten sonra Amissos (Samsun) ve Sinope (Sinop) şehirlerini de ele geçiren Farnakes bölge halkına çok eziyet etmişti.

O sırada İskenderiye'de bulunan Caesar derhal Tarsus'a gelip buradan kuzeye doğru ilerledi. (Plutarch, *Caesar* 50, 3). Caesar'ın üzerine doğru geldiğini öğrenen Farnakes hemen elçiler yollayarak barış yapmak istedi. Caesar bu talebi reddederek derhal işgal ettiği bölgelertden çekilmesini istedi. Bunu kabul etrmeyen Farnakes birliklerini Zela yakınlarındaki bir tepe üzerine konuşlandırdı. Ordusu paralı askerlerden oluşan Farnakes'in karşısındaki Caesar'ın ordusu Pompeius ile yapılan iç savaşta deneyim kazanmış olan lejyonlardan oluşmaktaydı. Caesar da birliklerini ve karargahını bir başka tepeye konuşlandırdı. Böylece o da Farnakes gibi savunmaya uygun bir diziliş oluşturmuştu. Her türlü askeri taktik anlayışının tam tersi bir davranışla Farnakes tepe üzerindeki Roma karargahına saldırdı. Böyle bir saldırı beklemeyen Roma birlikleri önce şaşkınlığa uğrayıp kayıplar verdiler. Ancak kısa bir sürede deneyimli lejyon askerleri bu saldırıyı püskürtüp Farnakes'in askerlerini kaçmaya mecbur bıraktılar. Farnakes savaş alanından kaçıp Kırım'a gitti ve orada tahtına göz diken Asandros tarafından öldürüldü. Toplam beş gün süren askeri sefer ve dört saat süren Zela muharebesi sonucunda Caesar'ın *geldim, gördüm, yendim* ifadesini kullandığı mektubu kaleme aldığı iddia edilmektedir.[14]

Byzantion (İstanbul) Kuşatması (M.S. 193-195)

Roma devletinin Macaristan (=Pannonia) valisi Septimius Severus ve Suriye valisi Pescennius Niger (193-195 n. Chr.), askerleri tarafından yönetimlerine verilen eyaletlerde imparator ilan edilince Roma devletini tek başına yönetmek için komutaları altındaki lejyonlarla birbirlerinin üzerine yürüdüler. Clodius Albinus adındaki Britannia eyalet valisi de batıdaki lejyonların bir kısmı tarafından aynı dönemde imparator ilan edilmişti. Septimius Severus'un askerleri ile Pescennius Niger'in askerleri Asya ile Avrupa'nın birbirine en yakın olduğu yerlerden biri olan ve bu nedenle büyük stratejik önem taşıyan Byzantion (=İstanbul) şehrini ele geçirmek için batıdan ve doğudan Byzantion'a doğru ilerlemeye başladılar. Byzantion'a ilk ulaşan Pescennius Niger'in askerleri oldu. Severus'un birlikleri de bunun üzerine şehri kuşattılar. (Cassius Dio 74 (75) 14, 2-3). Kuşatma 2,5 yıl sürdü ve Niger'in 194 yılında idam edilmesine rağmen direnişe devam eden Byzantion 195 yılına kadar güçlü surları sayesinde

14 Canfora 1999, 227.

dayanabildi.[15] Teslim olduktan sonra Severus tarafından cezalandırılarak şehir statüsü geri alınarak bu savaş sırasında Severus'un tarafını tutan Perinthos'a (=Marmara Ereğlisi) bağlı bir köy haline getirildi.[16] Ayrıca şehir surları ve bazı kamu yapıları tahrip edildi. Ancak birkaç yıl sonra şehri affeden Severus eski haklarını geri vererek şehrin imarına maddi yardımda bulundu.

Severus ile Niger arasındaki Roma imparatorluğu yönetimini ele geçirme mücadelesi sadece Byzantion ve İstanbul Boğazı çevresinde gerçekleşmedi. İmparator olmak isteyen iki Romalının birlikleri Nikaia (=İznik) ve Kyzikos (=Erdek) bölgelerinde savaştılar ve her iki savaşı da Severus'un askerleri kazandılar. Severus ve Niger arasındaki son savaş ise – yukarıda da belirtildiği üzere – M. S. 194 yılında İssos (=Dörtyol) ovasında yapılmış ve bu savaşı da Severus'un askerleri kazanmıştır. Bu mücadele sırasında Byzantion yanlış tarafı tuttuğu için cezalandırılan tek şehir değildir. Niger taraftarı olan Nikaia ve Antiokheia da Severus tarafından M.S. 194 yılında İssos ovasında elde edilen kesin zaferden sonra Byzantion gibi cezalandırılan şehirlerdendir.[17]

Khrysopolis (Üsküdar) Savaşı (M.S. 324)

Khrysopolis (=Üsküdar) Romalı imparatorlar Konstantin ve Licinius arasında 18 Eylül 324 tarihinde yapılan savaşla geç antik devirde adından bahsedilen bir yerleşmedir.

Konstantin ve Licinius arasındaki savaş M.Ö. 3. yüzyılın sonuna doğru imparator Diokletian tarafından kurulan dörtlü yönetim sisteminin sona ermesi anlamına gelmekteydi. Her iki imparator da daha önce birkaç kez savaşmışlar ve sonra kısa süren ateşkes anlaşmaları yapmışlardı. Ancak batı eyaletlerinin yönetimini üstlenmiş olan Konstantin doğudaki eyaletleri yöneten Licinius'un bölgesine saldırınca yeniden savaş çıktı. 324 yılında önce Hadrianopolis (=Edirne) sonra da Kallipolis (=Gelibolu) de Konstantin'e yenilen Licinius Byzantion üzerinden Anadolu'ya geçti. Üsküdar sırtlarında Khrysopolis'te Licinius'un askerleri buraya ulaşan

15 Birley 1988, 110.
16 Sünskes-Thompson 1990, 143.
17 Rubin 1980, 61-66.

Konstantin'in ordusu tarafından sıkıştırıldı. Konstantin'in donanması Boğaz'ın Anadolu yakasına yanaşıp güneye Khalkedon'a (=Kadıköy) ilerledi.[18]

Licinius birlikleriyle Khrysopolis yönüne ilerledi. Konstantin ordusuyla Khrysopolis civarına ulaştı ve hemen saldırıya geçti. Muharebenin en ilginç yanı her iki tarafın dini görüşlerinin emirlerindeki orduya ve askerlere yansımasıydı. Örneğin Licinius pagan inancında bir kişi olarak askerlerini eski Roma tanrılarının heykelleri altında savaşmaya zorladı. Konstantin'in birlikleri ise tek tanrılı din işaretlerini öne çıkarmaktaydı. (Eusebius, Vita Constantini 1, 50). Licinius batıl inançlıydı ve bu nedenle Konstantin'e saldırmayı engelledi. Konstantin cepheden saldırdı ve Licinius'un ordusunu yok etti. 25.000 ile 30.000 arasında kayba uğrayan Licinius'un hayatta kalan askerleri kaçtılar. Licinius ta Nikomedia'ya (=İzmit) kaçtı ve orda askerlerini toparladı. Ancak kısa süre sonra Konstantin'e teslim oldu ve kısa süre sonra sürgüne gönderildiği Selanik'te idam edildi. Bu savaştan sonra Konstantin Roma imparatorluğunu tek başına yönetebileceği bir sistem kurdu ve kendi adıyla anılan hanedanı oluşturdu.[19]

Hadrianopolis (Edirne) Savaşı (378)

9 Ağustos 378 günü Roma İmparatorluğu'nun doğu eyaletlerinden sorumlu olan İmparator Valens denetimi altında bulunan Moesia ve Trakya bölgelerine kuzeybatıdan büyük boylar halinde giren Got kabilelerinin başkent Konstantinopolis'i yağmalamalarını önlemek üzere birlikleriyle Hadrianopolis'e (=Edirne) gelmiş ve şehrin kuzeyinde Gotlarla tam bir gün süren büyük bir meydan savaşına tutuşmuştu.[20] Gününün sonunda Roma ordusu Hannibal karşısında MÖ 216 yılında İtalya'da Roma'nın kuzeyinde aldığı ve yaklaşık 70.000 asker kaybettiği Cannae yenilgisinden (Titus Livius 22, 43 - 50) daha büyük bir kayba Gotlar karşısında uğramıştı. Hadrianopolis Muharebesi'nde İmparator Valens muharebenin sonuna doğru durumun kötüye gittiğini görerek bizzat savaşa katılmış ve savaş meydanında hayatını kaybetmiştir.[21] Hadrianopolis Meydan Muharebesi'ne katılan seçkin Roma

18 Vogt 1954, 463-471.
19 Habicht 1958, 360-378.
20 Brodka 2009, 265–280.
21 Heather 2005, 167.

piyade ve süvari birliklerinin neredeyse tamamı Gotlar tarafından imha edilmişti.[22] Savaşın nedenleri, seyri ve sonucu bu önemli tarihi olayın görgü tanığı olmamasına rağmen güvenilir kaynakları sayesinde en ayrıntılı bilgileri veren Antakyalı tarihçi Ammianus Marcellinus'un anlatımına dayanılarak yorumlanabilmektedir. Bu meydan savaşı sadece Trakya bölgesindeki Roma hakimiyetini etkilemekle kalmamış aynı zamanda yüz yıl sürecek büyük bir göç dalgasının başlamasını da tetiklemiştir. Bu süreçte Roma İmparatorluğu'nun eyaletlerinin büyük bölümü ve daha sonra da batısı yağmalanmış, yaklaşık yüz yıl sonra sonsuz şehir = *urbs aeterna* olarak tanımlanan Roma şehri Gotların eline geçmiş, Eski çağ ve Geç Antik Devir Roma devlet ve ona bağlı olarak gelişerek yayılan eyalet sistemi ile şehirlerdeki sosyo-kültürel yapı büyük ölçüde ortadan kalkmıştır.

Bu yazıda örnek olarak değinilen eskiçağ dönemi savaş meydanlarının önemli bir bölümünün Anadolu yarımadasının batı ve iç batı kesimlerinde ve Boğazlar bölgelerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Bunun başta gelen nedeni Anadolu'nun batı yarısının Ege ve Trakya üzerinden Güneydoğu Avrupa ve Akdeniz'in diğer bölgeleri ile olan ilişkilerden ve her iki kıtada gelişen siyasi ve sosyal olayların sonuçlarının sıcak çatışmalara dönüşerek son sözün silah kullanılarak söylendiği bölgeler olmasından kaynaklanmaktadır.

22 MacDowell 2001, 147-148.

Kaynakça

Badian 1977 Badian, E., The battle of Granicus: a new look. Ancient Macedonia 2, 1977, 271-293.

Billows 1997 Billows, R. A., The Campaign of Ipsos (302-301 B.C.), in: Antigonos the One-Eyed and the Creation of the Hellenistic State. California 1997, 175–185

Birley 1988 Birley, A., The African Emperor. Septimius Severus. London 1988[2].

Bosworth 1980 Bosworth, A. B., A Historical Commentary on Arrian's History of Alexander 1. Oxford 1980.

Bosworth 2008[7] Bosworth, A. B., Alexander the Great Part 1: The Events of the Reign. Cambridge 2008[7], 791 – 845.

Brodka 2009 Brodka, D., Einige Bemerkungen zum Verlauf der Schlacht bei Adrianopel (9. August 378). Şu yayında Millenium. Jahrbuch zu Kultur und Geschichte des ersten Jahrtausends n. Chr. Band 6, 2009, 265–280.

Campbell 2002 Campbell, J. B., War and Society in Imperial Rome, 31 BC-AD 284, Routledge, 2002.

Canfora 1999 Canfora, L., Julius Caesar. The Life and Times of the People's Dictator. Edinburgh 1999.

Engels 1978 Engels, D. W., Alexander the Greatand the Logistics of the Macedonian Army. Berkeley – Los Angeles 1978.

Erdcamp 2010 Erdcamp, Paul. A Companion to the Roman Army, John Wiley and Sons, 2010.

Flower 2012 Flower, M. A. Xenophon's Anabasis, or the Expedition of Cyrus. Oxford Approaches to Classical Literature. Oxford; New York: Oxford University Press, 2012.

Foss 1977 Foss, C., The battle of Granicus: a new look. Ancient Macedonia 2, 1977, 495-502.

Habicht 1958 Habicht, Chr., Zur Geschichte des Kaisers Konstantin. Hermes 86, 1958, 360-378.

Hammond 1980 N. G. L. Hammond, The battle of the Granicus river. JHS 100, 1980, 73-88.

Heather 2005 Heather, P. J., The Fall of the Roman Empire. London 2005.

Hirt 2007 Hirt, A., Magnesia. Entscheidung am Sipylos. Phalanx, Elefanten und Streitwagen gegen römische Legionäre. In: Gerfried Mandl und Ilja Steffelbauer (Hrsg.): *Krieg in der antiken Welt.* (= Krieg und Gesellschaft), Magnus Verlag, Essen 2007, S. 215–237,

Janke 1910 Janke, A., Die Schlacht bei İssos. Klio 10, 1910, 137-177.

Lane Fox 2004 Lane Fox, R., (ed.) The Long March: Xenophon and the Ten Thousand. New Haven; London: Yale University Press, 2004.

Lee 2007 Lee, J. W. I., A Greek Army on the March: Soldiers and Survival in Xenophon's Anabasis. Cambridge; New York: Cambridge University Press, 2007.

Lendle 1995 Lendle, O., Kommentar zu Xenophons Anabasis (Bücher 1-7) Darmstadt 1995.

Lohmann 2012 Lohmann, H. Ioanians and Carians in the Mycale: the discovery of Carian Melia and the Archaic Panionion; şu yayında: G. Cifani – S. Stoddart, Landscape, Ethnicity and Identity in the Archaic Mediterranean Area. Oxford 2012, 32-49.

Lohmann 2014 H. Lohmann – G. Kalaitzoglou – G. Lüdorf (Hrsg.), Forschungen in der Mykale I, 2. Survey in der Mykale: Ergänzende Studien, Asia Minor Studien 75 (Bonn 2014).

Lohmann 2017 H. Lohmann – G. Kalaitzoglou – G. Lüdorf (Hrsg.), Forschungen in der Mykale I, 1. Survey in der Mykale (Dilek Dagları / Aydın) 2001 – 2009. Siedlungsarchäologie eines westkleinasiatischen Gebirgszuges vom Chalkolithikum bis in spätosmanische Zeit (Bonn 2017), Asia Minor Studien 77 (Bonn 2017).

Lund 1992 Lund, H. S. *Lysimachus. A Study in Early Hellenistic Kingship.* Routledge, London/ New York 1992, 199–206.

MacDowell 2001 MacDowell, S., Adrianople AD 378, Oxford 2001.

Marincola 2016 Marincola, J., Xenophon's Anabasis and Hellenica; şu yayında: M. Flower (ed.) The Cambridge Companion to Xenophon. Cambridge 2016.

Nussbaum 1967 Nussbaum, G. B., The Ten Thousand.: A Study In Social Organization and Action In Xenophon's Anabasis. Leiden: E. J. Brill, 1967.

Rood 2014 Rood, T. Space and Landscape in Xenophon's Anabasis. In Kate Gilhuly & Nancy Worman (Eds.), (pp. 63–93). Space, Place, and Landscape in Ancient Greek Literature and Culture. Cambridge; New York: Cambridge University Press, 2014.

Rubin 1980 Rubin, Z. ,Civil War and Historiography. Brüksel 1980.

Sampson 2008 Sampson, G. C., The Defeat of Rome. Crassus, Carrhae, and the Invasion of the East. Pen & Sword Military, Barnsley 2008.

Seibert 1985 Seibert, J., Die Eroberung des Perserreiches durch Alexander des Grossen auf karthographischer Grundlage (TAVO Reihe B Nr. 68). Wiesbaden 1985.

Strauss 1983 Strauss, B. S., Aegospotami reexamined. American Journal of Philology 104, 1983, 24-35.

Stronk 1995 Stronk, J.P., The Ten Tausend in Thrace. Amsterdam 1995.

Sünskes-Thompson 1990 Sünskes-Thompson, J., Aufstände und Protestaktionen im Imperium Romanum. Die severischen Kaiser im Spannungsfeld innenpolitischer Konflikte. Bonn 1990.

Tucci 1992 Tucci, J. M., The Battle of Carrhae: the effects of a military disaster on the Roman Empire, University of Missouri-Columbia, Columbia/Missouri 1992.

Vogt 1954 Vogt, J., Die Vita Constantini des Eusebius über den Konflikt zwischen Konstantin und Licinius. Historia 2, 1954, 463-471.

Harita

Anadolu da Eskiçağ Dönemi Savaş Alanlarından Bazılarının Yerleri

YAZAR LİSTESİ

Yazar/Unvan	**Kurum**
Murat Yiğit, Araş. Gör.	İstanbul Ticaret Üniversitesi, İTBF, Uluslararası İlişkiler Bölümü
Justin McCarthy, Prof. Dr.	University of Louiseville
Caner Kur	İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü
María Jesús Horta, Doç. Dr.	İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi İspanyol Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı
Cemal Can Tarımcıoğlu	İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı Doktora Öğrencisi
E. Zeynep Suda, Prof. Dr.	İstanbul Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü, Siyaset Bilimi Anabilim Dalı
Semih Sefer	İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Yakınçağ Tarihi Anabilim Dalı
Mustafa Yeni	İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Doktora Öğrencisi
Özlem Şenyıldız, Araş. Gör. Dr.	İstanbul Medeniyet Üniversitesi Edebiyat Fakültesi İspanyol Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı
Erkin Akan, Öğr. Gör.	T. C. Polis Akademisi Adile Sadullah Mermerci Polis Meslek Yüksek Okulu
Safa Furkan Karacakaya	İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi
Mustafa Özsarı, Prof. Dr.	Balıkesir Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
Sevim Güldürmez, Arş. Gör.	İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
Cezmi Eraslan, Prof. Dr.	İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Anabilim Dalı
Ayfer Yazkal Kubal, Dr. Öğr. Gör.	Yeditepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü
Çiğdem Sürücü	İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi
Derya Kılıçkaya, Öğr. Gör. Dr.	Kocaeli Üniversitesi, Rektörlük Türk Dili Bölümü
Burcu Kutlu Dilbaz, Dr. Öğr. Üyesi	İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Yakınçağ Tarihi Anabilim Dalı
Hüseyin Sarıkaya, Dr. Öğr. Üyesi	İstanbul Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, İslam Tarihi ve Sanatları Bölümü
Mustafa H. Sayar, Prof. Dr.	İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Eskiçağ Tarihi Anabilim Dalı